

Flukt – hvordan gjør man det? Historien om Leif Grusds flukt til Sverige

Les høyt for elevene:

Dere skal nå bli kjent med en mann som heter Leif Grusd. I 1940 var han 9 år, og bodde med familien sin i en leilighet i Oslo. Leif og familien var jøder. Utover å markere de jødiske høytidene og at foreldrene snakket noe jiddisk i tillegg til norsk hjemme, var det lite som skilte Leif fra andre barn: han gikk på skolen, og det var greit nok det, men han syntes det var mer gøy å spille fotball med vennene. Faren Hermann jobbet som selger, mens mor Blenda var husmor og stelte i huset og passet på lillesøster Lillan som var 4 år.

Den 9. april 1940 ble Norge angrepet av Tyskland – angrepet kom som en overraskelse og tyske tropper tok raskt over Oslo og andre norske byer. Leif husker fortsatt denne dagen godt.

Spill av film 1: Leif Grusd og krigsutbruddet i Norge i 1940.

Løs oppgave 1 i oppgaveheftet: Hvem var Quisling?

Les videre for elevene:

Foreldrene til Leif har hørt rykter om nazistenes forfølgelse av jøder andre steder i Europa, og nå som krigen også har kommet til Norge er de redde for hva som kan skje med dem. Som jødiske nordmenn er familien Grusd mer utsatt enn andre nordmenn: både tyske og norske nazister sier stygge ting om jøder, jødiske butikker blir tagget ned, og nazistene tar radioene til jødene et år før de tar dem fra andre. Likevel, bortsett fra at tyskerne har tatt over skolen til Leif, så fortsetter livet ganske som før: Leif går på skolen, selv om det er i andre lokaler, far drar på jobb og familien bor fortsatt hjemme.

Så, gradvis, blir livet for jøder i Norge mer og mer utrygt: I 1941 ble mennene i de få jødiske familiene som bodde i Nord-Norge arrestert. De kom aldri ut igjen. Og i januar 1942 kommer beskjednen om at alle jøder, også Leifs foreldre, må møte på politistasjonen for å få stemplet sine ID-kort med en 2 cm rød J. Ikke lenge etter kommer beskjednen fra Statspolitiet om at alle jøder over 15 år må fylle ut et «Spørreskjema for jøder i Norge». 4 sider skulle fylles ut med svar på tilsynelatende uskyldige spørsmål som hva heter du, hvor gammel er du, hvor bor du, hva jobber du med, hva tjener du, hvem var du i familie med, hvilken nasjonalitet har du? Som de fleste andre, fylte foreldrene til Leif ut skjemaene. Ikke turte de annet, og samarbeider man, og gjør det man skal, så går det kanskje bra. Lite visste de da hva skjemaene faktisk skulle brukes til. Men urolige var de, nå visste jo tyskerne hvem de var og hvor de bodde. Men at NS skulle bruke skjemaene til å lage lister over alle jøder i Norge slik at de senere kunne komme og arrestere hver og en, det var det ingen som så for seg.

Så, i oktober, går alarmen hjemme hos familien Grusd. Far er blitt tipset om at politiet kommer dagen etter, de skal arrestere alle jødiske menn i Oslo! Far flykter først, familien skal følge etter senere.

Gjør oppgave 2 i oppgaveheftet: «Spørreskjema for jøder i Norge.»

Les videre for elevene:

Familien Grusd er heldig. De har kontakter som kan hjelpe dem å flykte. Far har allerede klart det, han er trygt i Sverige. Nå er det Blenda, Leif og Lillans tur. Mor spiller kort med en gruppe kvinner, og en i gruppen har kontakter i motstandsbevegelsen. Nettverket hennes kan få dem ut. Men det haster, og de må ta sjanser. Flukt er forbudt, og blir man tatt, så går det ikke bra. Familien har heller ikke det de trenger, for skal de flykte må de jo ha noe å ha tingene sine i, og familien har ikke store ryggsekker. Og i et okkupert Norge med lite varer i butikkene, hvor får man tak i det? Og hva vil folk tro når en jødisk kvinne dukker opp og ber om å få kjøpe ryggsekker? De må da skjønne at hun planlegger å flykte, og kommer de da til å angi henne til nazistene? Heldigvis har mor flaks, og en dag kommer hun hjem med to brukte ryggsekker. Leif og familien pakker tingene sine og gjør seg klare. De forbereder en dekkhistorie hvis de blir stoppet på veien. De skal si at de skal besøke far som er innlagt på Kongsvinger sykehus. Så, torsdag 12. november, begynner flukten.

Gjør oppgave 3 i oppgaveheftet: Fluktsekken.

Spill av film 2: Leif Grusd – Flukten til Sverige.

Gjør oppgave 4 i oppgaveheftet: Kart.

Les videre for elevene:

«Vi var reddet, fantastisk!» Så mange steder på veien kunne det ha gått galt, men med en god dose flaks har Leif, lillesøster og mor kommet seg til Sverige. For tenk om mor ikke kjente noen som kjente noen? Eller om politimannen som kom på døra da de skulle dra var nazist? Da hadde jo det hele vært over før det i det hele tatt hadde begynt. Og tenk om de tyske soldatene i Kongsvinger hadde sett litt nærmere på hvem som satt i taxien da sjåføren stoppet og ba dem om hjelp med veien? Eller de hadde tatt andre sti til venstre og havnet i den tyske forlegningen? Eller om bonden på gården hvor de hadde spurt om veien var en angiver som varslet nazistene? Eller det dukket opp fremmede mens de lå i dekning hos hjelperne? Eller de ble oppdaget i skogen ved grensen, om lillesøster ikke hadde orket å gå hele veien, de ble sett på vannet, stoppet av grensevakter? Hva da? Så mye kunne ha gått galt, men de klarte det!

Likevel, deres flukt hadde ikke vært mulig uten familien på Tangen gård. Det var de som åpnet gården sin og tok dem imot ved Austmarka. Ga dem husly, mat, viste dem veien gjennom skogen, og rodde dem over vannet og til trygghet i Sverige. I et Norge i krig og krise, fantes det dem som var villige til å risikere livet for å hjelpe. Henry Tangen, Einar Solbergseter og resten av familien på gården var heldigvis blant dem.

Gjør oppgave 5 i oppgaveheftet: Medalje.

Les siste tekst for elevene:

Leif og familien finner seg til rette i Sverige med jobb og skole. At de allerede kan språket, gjør det lettere å passe inn. Likevel, hele tiden mens familien Grusd er i Sverige vet de at de vil hjem igjen, det er aldri noe spørsmål om å bli værende i Sverige. Og etter nesten tre år kommer endelig dagen. Tyskerne har kapitulert, Norge er igjen fritt, og forfølgelsen av jøder er over. Leif gleder seg til å komme hjem.

Foreldrene begynner å forberede hjemreisen. Nazistene har tatt alle tingene deres, så det de trenger må de ta med seg fra Sverige. I Norge er alle varer fortsatt rasjonert. Forhåpentligvis står i hvert fall leiligheten hjemme tom. Flere jødiske familier kom hjem og oppdaget at andre hadde flyttet inn i hjemmene deres. Det kunne være vanskelig å få hjemmene tilbake.

Mens resten av Norge skal feire seier og frihet, må Norges lille jødiske miljø ta inn over seg at mange kjente og kjære – ja, faktisk en tredjedel av hele minoriteten – er drept. En generasjon skal vokse opp uten besteforeldre, og med foreldre som stadig minnes sine døde. Jødisk liv i Norge må gjenoppbygges fra bunn av. Det er en stor oppgave som venter familien Grusd.

Spill av film 3: Livet i Sverige, hjemkomst og hjelpere.

Gjør oppgave 6 i oppgaveheftet: En hilsen til Leif.